

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЧНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА НА ПОЛІССІ

В. М. П'ясківський, к. с.-г. н., доцент,

Т. В. Вербельчук, к. с.-г. н., доцент

С. П. Вербельчук, к. с.-г. н., доцент,

В. А. Барановська, ст. викладач

Житомирський національний агроекологічний університет

Виникнення та становлення сфери органічного аграрного виробництва зумовлене світовими потребами збалансованого розвитку агроекологічної системи. Органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів в поєднанні зі збереженням біологічного різноманіття природи, високих стандартів належного утримання тварин, технологій виробництва продуктів виготовлених на процесах природного (органічного) походження та із природних речовин [12, 17, 18].

У світі зростає зацікавленість у безпечних продуктах харчування. Продукція сільського господарства, вироблена без застосування хімічних засобів, мінеральних добрив, шкідливих кормових добавок – це не тільки збереження чистоти довкілля і відновлення родючості ґрунтів, а і здоров'я людини. Світовий попит на екологічно чисті продукти харчування повинна забезпечити продукція органічного виробництва. Сьогодні у світі вже 10% населення споживає органічну продукцію [2, 8, 17].

Найбільш активний розвиток органічного виробництва у США та Європі стався в кінці 80- початок 90-х років минулого сторіччя під впливом екологічної кризи. Світовий ринок органічних продуктів є стабільним і з високими темпами зростання. Під органічним виробництвом в світі зайнято більше 37 млн. га угідь, з яких 33 % в Австралії, 12 % – Аргентині [11].

Світовим лідером виробництві і експорті органічного меду є Бразилія (близько 40 тис. т, до 20 тис. т експорт), Аргентина – 1300 т, Мексика – 1150 т. Активно цим шляхом йде Туреччина, яка виробляє більше 400 т органічного меду. Серед європейських країн особливими

темпами розвивається органічне виробництво в Болгарії. Асоціація органічного бджільництва цієї держави за десятиліття суттєво розширилась і вже має у виробництві більше 45 тис. сімей [6].

Головними імпортерами органічного меду в світі є США, Японія і країни ЄС. До Німеччини органічний мед постачають 54 країни світу. Він складає 5% споживчого ринку.

Зараз відзначаються особливо швидкі темпи зростання органічної продукції бджільництва. Вже відбулося два Конгреси (в Болгарії та Мексиці) з органічного бджільництва. На XXXXIII Конгресі Апімондії у Києві (жовтень 2013 року) відбувся круглий стіл з цього питання.

Проте, ціни на органічні продукти в торгівлі України істотно завищені. За кордоном ці націнки, як правило, складають 15–30, окремих – до 50 %, то на Україні, вони можуть доходити до 200–300 %. Західноєвропейські виробники стверджують, що вартість продукції у них могла бути вищою, якби від держави не надходили дотації і пільги [14].

Органічне сільське господарство України має великий потенціал для покращення економічного, соціального та екологічного стану в державі. Це комплексний розвиток сільських місцевостей та поліпшення здоров'я людей [16, 17, 18].

На сьогодні в Україні 38 виробників меду мають дозвіл на його експорт. Найбільша частка експорту (75 %) припадає на Польщу та США. При Міністерстві аграрної політики України створюється контактний центр сприяння експорту меду. Там будуть надавати допомогу по тарифах, квотах, технічних вимогах, митних ставках тощо [16].

Аналіз структури виробленого в Україні меду свідчить, що з загальної кількості в 75 тис. т основну частку його припадає на соняшниковий мед (65%). На мед, в т. ч. який може бути вироблений в поліській зоні припадає: різнотравний – 20 %, гречаний – 4 %, інші – 3 % [1].

Завданням сьогодення в галузі бджільництва є розробка загальних та спеціальних нормативно-правових документів і адаптація їх до стандартів ЄС [6, 7, 16].

На сьогодні ще не відпрацьовані визначення та термінологія, що регламентує види продукції: органічна, екологічна, біологічна. Зважаючи на різні тлумачення та вимоги до якості в країнах світу, нам необхідно чітко визначитись на початковому шляху [7].

Виробництво органічного продукту починається з сертифікації землі. Коли мова йде про землеробстві чи м'ясо-молочну продукцію в

першу чергу органічний статус необхідно отримати на землю. Вся органічна сертифікація підтверджує те, що минуло три роки з моменту останнього використання агрохімії та ГМО [4, 6, 11]. У даний період до органічного бджільництва пред'являються більш ніж 20 основних показників якості вимог.

Основними статтями витрат в органічному бджільництві є сертифікація земель та пасік. Додатково – на технології з виробництва, використання органічного воску і вошини, цукру, витрати перехідного періоду тощо [13].

Визначено, що отримання меду допускається не з гніздових розплідних стільників, а тільки з надставкових (магазинних). Річний оборот стільників повинен становити 30–50 %. Перспективним для Полісся є впровадження технології виробництва елітного секційного, безвошинного меду, коли бджоли самостійно добудовують стільник від запропонованої їм вузької верхньої смужки вошини [12].

Високі вимоги до якості воску базується на тому, що основне накопичення пестицидів, лікувальних препаратів, радіонуклідів, важких металів припадає на цю продукцію [11].

Лісовий регіон та багата медоносна флора Полісся дозволяє бджолам з успіхом використовувати пилоквий, нектарний та падевий медозбір деревних, чагарникових та трав'янистих медоносів [6, 12].

Природні умови Полісся є сприятливими для розвитку бджільництва. Різноманітність тут природної лісової рослинності, великі масиви лісів, лук, боліт, заплав та заповідного фонду робить поліську зону перспективною для розвитку органічного бджільництва [6, 10, 17, 18].

Ліси суттєво менше піддавались впливу хімічним засобам захисту, в порівнянні з іншими сільськогосподарськими угіддями. Тому, в цілому, ліси з більшою ймовірністю можна розглядати як потенційні території для ведення органічного бджільництва. На лісових угіддях є менш затратним фінансово організувати виробництво.

Дослідження якості меду Поліського регіону проводили й співробітники ЖНАЕУ. З 128 відібраних та проаналізованих в лабораторії Овруцької районної СЕС зразків меду і медопродуктів в період з 2010 по 2014 рік виявлено тільки дві проби, що не відповідають ДР-2006 (1,6 %) за $^{137}\text{Cs}/^{90}\text{Sr}$ [3].

Дослідження охоплювали територію на якій, в результаті аварії на ЧАЕС, в навколишнє середовище було викинуто значну кількість різних радіонуклідів.

Для людини особливу небезпеку представляють довгоживучі

аналоги біогенних елементів калію та кальцію, це ^{137}Cs та ^{90}Sr . Включаючись в харчові ланцюги ці радіонукліди можуть створювати в тривалій експозиції значні дозові навантаження на людину.

На даний час основними джерелами надходження радіонуклідів в організм людини є продукти харчування та вода.

Відмічена можливість успішного використання територій зі щільністю радіоактивного забруднення на рівні 224 kBк/м^2 в якості кормової бази для виробництва ріпакового меду [9]. Так, у відкачаному ріпаковому меді за ^{137}Cs вміст в 16 разів менший допустимих концентрацій (200 Бк/кг), а за ^{90}Sr – меншим у 8 разів (50 Бк/кг).

Зроблено висновок, що території засіяні озимим ріпаком в забрудненій Поліській зоні з успіхом можна використовувати для весняного нарощування сили сімей та отримувати «чистим» мед вищого гатунку з показниками якості за радіонуклідами (^{137}Cs – $12,3 \text{ Бк/кг}$) [9].

На суттєве зниження частки відібраних зразків лікарської сировини, що не відповідає нормам ДР-2006 за ^{137}Cs відмічалось за останнє п'ятиріччя. Так, якщо в 2010 році це було 23,4 % зразків, то, відповідно по роках – 10,0; 11,5; 2,9, а у 2014 році – 4,3 % зразків [3].

Дослідження проведенні Інститутом біології тварин НААН свідчать, що за умов органічного ведення сільськогосподарського виробництва на сертифікованих за міжнародними вимогами територіях в Чернігівській області, проходить оптимізація показників мінерального живлення медоносних бджіл та зниження рівня важких металів в анатомічних відділах організму (голова, груди, черевце), в порівнянні з бджолами Карпатського регіону [5].

Зелена книга ЄС передбачає для виробників харчових продуктів зобов'язання захисту маркування, яке чітко реєструється. Таке зареєстроване екологічне, чи органічне, маркування забезпечує захист власності, ідентифікує виробника цієї продукції, особливостей технології виробництва, вирощування чи продажу оригінального продукту [2].

Зараз на ринку харчової продукції існує два види маркування, що частіше споживачем, ототожнюється, хоча вони і мають суттєві відмінності.

Перспективним для України та Полісся є залучення для виробництва органічного меду заповідних та охоронних територій на природних лісових, лучних, заплавних та болотних угіддях.

Якщо, традиційно, органічне бджільництво вимагає затрат на органічне землеробство та пасічництво, то бджоловедення на

охоронних землях є економічно дешевим.

Особливо актуальним у виконанні в повному обсязі природоохоронних функцій є те, що в національних природних парках України, господарські зони займають 50–60 % площ всієї території парку [10, 12].

Висновки

Перспективним для України та Полісся є залучення для виробництва органічного меду заповідних та охоронних територій на природних лісових, лучних, заплавних та болотних угіддях. Бджоловедення на охоронних землях є економічно дешевим.

Виробництво органічної продукції бджільництва на уже сертифікованих землях, чи створення тут органічних пасік, дає змогу здешевити сертифікацію шляхом кооперації дій виробників та можливості застосування так званої системи «групової сертифікації».

У даний період до органічного бджільництва пред'являються більш ніж 20 основних показників вимог якості.

Завданням сьогодення в галузі бджільництва, в т. ч. органічного – є розробка загальних і спеціальних нормативно-правових документів та адаптація їх до стандартів ЄС, надання підтримки виробникам у формі низьких кредитних ставок, юридичної підтримки. тощо.

Література

1. Бажин А. Обсяги виробництва видів меду в Україні / А. Бажин // Бджолярський круг: За рентабельну пасіку. – 2015. – № 3. – С. 40.
2. Гармашов В.В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / В. В. Гармашов, О. В. Фомічова // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 7. – С. 11–16.
3. Дідух М. І Радіаційно-гігієнічна оцінка безпеки продовольчої сировини та продуктів харчування в радіоактивно забруднених районах Житомирщини / М. І. Дідух // Вісник ЖНАЕУ. – Житомир: ЖНАЕУ, 2015. – № 2 (52), т.3. – С. 316–324.
4. Єфіменко Т.М. Що завдає бджільництву збитків? Прогноз перебігу зими влі бджіл в Україні на 2015-2016 роки /Т. М. Єфіменко, Г.В. Односум // Пасіка. – 2015. – № 12. – С. 7–9.
5. Ковальчук І.І. Формування органічного виробництва продукції бджільництва та його наукове і нормативне забезпечення / І.І. Ковальчук, Р.С. Федорук // Аграрний тиждень. – 2013. – № 8–9. – С. 262.
6. Кроки бджільництва України до ЄС та органічної

продукції / В.М. П'ясківський, М. М. Кривий, С. П. Вербельчук, Т. В. Вербельчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Аграрна наука, освіта, виробництво: європейський досвід України» (17-18 листопада 2015р). – Житомир. – 2015. – С. 376–381.

7. Лосєв О.М. Розвиток органічного виробництва продукції бджільництва у світі та в Україні / О. М. Лосєв, І.І. Головецький, Д.О. Білоус. – Пасіка. – 2015. – № 11. – С. 2–4.

8. Лупенко Ю. О. Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції / Ю. О. Лупенко // Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. наук. пр. – Житомир: Полісся, 2013. – С. 3–9.

9. Лісогурська О.В. Радіоекологічна оцінка ріпакового меду / Лісогурська О.В., Кривий М.М., Лісогурська Д.В., Вербельчук С.П. // Вісник ЖНАЕУ. – 2015. – №2 (523), т.3. – С. 275–280.

10. П'ясківський В. М. Походження та характеристика падевих медів лісової рослинності Полісся / П'ясківський В. М., Вербельчук Т. В., Вербельчук С. П. // Вісник ЖНАЕУ. – 2014. – № 2(44), т. 3. – С. 175–192.

11. П'ясківський В. М. Україна на шляху до органічного виробництва / В. М. П'ясківський, Т. В. Вербельчук, С.П. Вербельчук // Бджолярський круг/ За рентабельну пасіку. – 2015. – № 3 (33). – С. 54–56.

12. Пясковский В. М. Шаги к органическому пчеловодству на Житомирщине / Пясковский В. М., Вербельчук Т. В., Кривой М. Н., Вербельчук С. П. // Мат. II Межд. науч. практ. конфер.(3-4 марта 2015 г.) «Биотехнологические аспекты развития современного пчеловодства» /. – Киров: НИИСХ Северо – Востока. – 2015. – С. 138–142.

13. Пясковский В.М. Органический мед лесной растительности Полесья Украины возможен / Пясковский В.М., Вербельчук Т.В., Лисогурская Д.В., Вербельчук С.П. // X Межд. науч. практ. конфер. «Аграрная наука – сельскому хозяйству» / Главн. упр. с.-х. Алтайского края «Алтайский государств. агр. ун-тет». – Барнаул, 2015. – С. 174–176.

14. Пясковский В.М. Украина на пути к органическому пчеловодству / Пясковский В.М., Вербельчук Т.В., Вербельчук С.П. // Мат. II Межд. науч. практ. конфер.(3-4 марта 2015 г.) «Биотехнологические аспекты развития современного пчеловодства» /. – Киров: НИИСХ Северо – Востока. – 2015. – С. 131–138.

15. Пономарев А. Неоникотиноиды отравляют пыльцу и мед /А. Пономарев //Пасічник. – 2013. – №5.— С. 20–21.

16. Рутицька В. Україна – Європейський лідер з виробництва меду / В. Рутицька // Пасічник. – 2015. – № 10. – С. 3–4.

17. Скидан О. В. Програмування розвитку органічного виробництва в регіоні / О. В. Скидан, В. Є. Гринишин // Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. наук. пр. – Житомир: Полісся, 2013. – С. 30–36.

18. Органічне виробництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.